

První knihovnický zákon z roku 1919

Pro SKIP 6. 3. 2019

Valná hromada v JčM

Stav českého knihovnictví před prvním republikovým zákonem

- V Čechách bylo v roce 1910 celkem 4 451 všeobecných přístupných lidových knihoven ve 3 243 obcích
 - tj. celkem ve 42,4% obcích, z toho 3 883 českých a 566 německých knihoven.
- Dalšíh 2 139 knihoven bylo budováno spolkovým principu: knihovny sokolské, matiční, hasičských sborů, národních obranných jednot, dělnických spolků atp.

Snahy o knihovnický zákon

- **Ještě za Rakouska-Uherska** usiloval o vydání říšského knihovního zákona v memorandu vydaném v roce 1896 profesní knihovnický spolek „Österreichischer Verein für Bibliothekswesen“. Z české strany byl v té době připravován návrh zákona zemského.
- Na počátku 20. století se požadavek na přijetí knihovního zákona objevuje jak v zemském výboru, tak i na sněmu Království českého. Toto úsilí podpořil v roce 1910 také sjezd českých knihovníků.
- Od roku 1906 byl návrh zákona intenzivně připravován na půdě knihovního odboru Svazu osvětového a za Rakouska-Uherska bezúspěšně prosazován. **Nepomohl ani Otevřený list poslancům na sněmu Království českého.**
- **První konkrétní návrh s důvodovou zprávou zpracovali L. J. Živný a J. Auerham za pomoci právníka dr. V. Bohuslava; předložili jej 14. října 1918 knihovnímu odboru Osvětového svazu.**

Zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních

- Před 100 lety – 22. července 1919 – přijalo Národní shromáždění Československé republiky **zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních.**
- Zpravodajem kulturního odboru byl poslanec Max Pilát, který návrh zákona uvedl odkazem na tradici četby a na potřebu povznést vzdělanost lidu.
 - V diskusi vystoupil poslanec František Lukavský, který žádal zvýšení příspěvků na knihovny a brojil proti přílišné pravomoci knihovnických rad. Poslanec básník S. K. Neumann se rovněž vyslovil pro lepší zabezpečení knihoven, např. také z prostředků nakladatelství. Zákon byl schválen s odkazem, že některé kritizované nedostatky bude možno odstranit v prováděcím nařízení.
- Zákon, podepsaný prezidentem T. G. Masarykem, ministerským předsedou Vlastimilem Tusarem, ministrem vnitra Antonínem Švehlou a ministrem školství a národní osvěty Gustavem Habrmanem, má dvanáct paragrafů a formu tzv. nařizovací. Nařizuje totiž politickým obcím, aby "*na doplnění a prohloubení vzdělanosti všech vrstev národa zřizovaly veřejné knihovny s četbou vzdělávací, naučnou i zábavnou, která má skutečnou hodnotu*".

Hlavní body zákona

- Ve 2. paragrafu zákon pamatuje na národnostní menšiny, pro které má být zřízeno zvláštní oddělení všeobecné knihovny.
- Úplně vybudovaná knihovna se má podle paragrafu 3. skládat z půjčovny knih, čítárny časopisů a knihovny příruční.
- Čtvrtý paragraf určuje lhůty, v nichž mají politické obce realizovat minimální program v závislosti na jejich velikosti.
- **Náklady na zřízení a udržování veřejné knihovny se zabývá pátý paragraf. Určuje, že každá obec bude tyto náklady hradit jako řádná obecní vydání – má být zachována zásada, že náklady budou určovány podle počtu obyvatelstva, a to ročně od 30 haléřů do 1 koruny na každého obyvatele.**

Hlavní body zákona

- V 6. paragrafu se uvádějí případy, kdy v obci již nějaká knihovna existuje. Tato knihovna může buď a) být převzata obcí, nebo b) zůstat dosavadnímu vlastníkovi, který bude dostávat od obce každého roku subvenci.
- 7. paragraf uvádí knihovnickou radu a doporučuje počet členů na 4–8 členou; polovinu členů ustanovuje obecní zastupitelstvo, k tomu přistupuje jednatel místní komise; zbytek bude doplněn kooptací z pravidelných vypůjčovatelů posledního období. Funkce člena rady je čestná, neplacená a trvá dva roky.
- 8. paragraf zákona: rada se má scházet jednou za čtvrt roku, jmenuje knihovníka, vede finanční správu knihovny, rozhoduje na návrh knihovníka o nákupu nových knih a vyřazení nevhodných, stanovuje pravidla pro půjčování, **hájí knihovnu vůči zřizovateli a ostatní veřejnosti**; ročně podává obecnímu zastupitelstvu písemnou zprávu o své činnosti.

Hlavní body zákona

- V 9. paragrafu se uvádí, že agendou knihovny je pověřen zvláštní knihovník, který má v knihovní radě poradní hlas. V obcích s více než 10.000 obyvateli má být plat knihovníka vyměřen tak, aby se knihovník mohl zcela věnovat jen tomuto povolání; v ostatních obcích má být stanovena odměna dohodou.
- 10. paragraf patří k nejkratším: stanovuje, že několik obcí může zřídit společnou knihovnu speciálního rázu v místě, o němž se dohodnou.
- 11. paragraf ustanovuje dozor nad řádnou působností veřejných knihoven: náleží ministerstvu školství a národní osvěty. Zákon určuje jeho pravomoci – rozhodovat o sporných otázkách, možnost rozpustit knihovnu, zřídit prozatímní náhradní orgán, zbavit členství jednotlivé členy knihovní rady, jmenovat nové členy, možnost změnit knihovníka. Závěrečný 12. paragraf pověřuje provedením zákona ministerstvo školství a národní osvěty a ministerstvo vnitra.

Prováděcí nařízení

- **Prováděcím nařízením se stalo Nařízení vlády Republiky československé z 5. listopadu 1919.**
- V 15. oddílech popisuje účely a ráz veřejné knihovny, problematiku menšinových knihoven, místnostem knihovny a jejich vnitřnímu zařízení, výpůjčními podmínkami, upřesňuje náklady na veřejné knihovny (podle počtu obyvatel), podrobně je pojednán i poměr veřejných knihoven k jiným knihovnám.
- Nařízení obsahuje samostatnou pasáž, věnovanou knihovním radám a knihovníkovi. Zde jsou uvedeny povinné kvalifikační předpoklady pro funkci knihovníka v obcích s více než 10.000 obyvateli. Jsou to: absolutorium střední školy a státní zkouška knihovnická po odborném jednoročním studiu. Nařízení stanovuje minimální výši odměny v knihovnách v obcích s více než 5.000 obyvateli. Dále Nařízení omezuje výhradní rozhodování knihovní rady ve věcech nákupu četby nebo v odborných knihovnických záležitostech ve prospěch názorů knihovníků.

Rozvoj knihoven po vzniku republiky

- Rozvoj knihovnictví díky podpoře osvětové práce a vzdělávání mládeže a dospělých
- Metody osvětové práce se vytvářely již v době osvícenství a pak převážně v 19. století. Velký vliv měly zásady anglo-amerického knihovnictví - po roce 1918.
- Po státním převratu v roce 1918 u širokých vrstev hlad po kultuře!
- V letech 1919 - 1920 byly schváleny lidovýchovné zákony: o organizování lidových kurzů občanské výchovy, zákon o veřejných knihovnách obecních a zákon o pamětních knihách z roku 1920. Následoval velký rozvoj knihoven.

Stav po vydání zákonů v letech 1919-1920

- V obcích pracovaly osvětové komise, knihovní rada a letopisecké komise.
- **Zákonné úpravy kodifikovaly živelný a rychlý vývoj knihovnictví a daly mu přesnější organizační formu, posílily hmotnou základnu a zajistily personální obsazení ve funkčních knihovnách.**
- Zákon o knihovnách doplnil a kodifikoval vše prověřené, co vznikalo z iniciativy buditelských osvětářů.
- Díky postupné specializaci i zákonné opoře se zde začaly vytvářet knihovny organizované promyšleněji pro specifické potřeby: spolkové, školní, farní a obecní, později městské.
- **Knihovníci mají nenahraditelnou a velmi významnou roli v kulturním vývoji.**